

Sluttrapport

Å lære ved å være. Musikkterapeutisk samspill med familier med barn med autisme

Karin Mössler og Pablo Tellez

Søkerorganisasjon Autismeforening Norge (#2021/HE2-376078)

Sammendrag

Bakgrunn

Dagens tiltak rettet mot autistiske barn i Norge kan stå i et spenningsfelt der fokuset på trening av sosiale ferdigheter og atferd står i kontrast til de stemmene som ønsker seg mer anerkjennelse for divergente væremåter og sosial utfoldelse. Bakgrunnen for prosjektet ligger i forståelsen av autisme som en identitet og sosial kultur, noe som er sterkt etterlyst fra det autistiske fellesskapet. Ut fra det perspektivet var målet i prosjektet å bruke familiebasert musikkterapi til å la autistiske barn mellom to og åtte år «lære ved å være». Sammen med barna og de voksne rundt dem ønsket vi å bidra til å bygge opp en felles forståelse for sosiale handlinger gjennom musikkterapeutisk samspill. Målet var å gi barna eierskap til prosessen ved å la barnas måte å være på og la musikken utforme fokuset i samspillet. Barnas interesser og initiativ skulle stå sentralt og vise vei for de voksne for å kunne oppleve selvvirksomhet og selvorganisasjon.

Beskrivelse av effekten

Utviklingen til barna i prosjektet kan oppsummeres i tre faser. Barnas sensoriske interesser var sentrale i starten, og barna fikk sanset rommet, materialer og samværet med de voksne rundt. Denne fasen var preget av å skape en felles puls der musikken og bevegelser blir synkroniserte. Barnas kropp viste veien hvordan musikken skulle lages. Derifra begynte barna å utforske instrumenter og å lage musikk med dem – barna viste fram egne rytmer og

melodier. Musikken var mindre styrt av kroppslige bevegelser, mest av barnas idéer og lyst til å bli kjent med noe nytt og en økt interesse for det de voksne hadde å bidra med inn i musikken. Mot slutten av prosjektet begynte familiene å møtes sammen, og fokuset rettet seg mot en felles utforming av musikk. Det sensoriske pusterommet som vi skapte i starten av musikkterapitimene, utvidet handlingsrommet til barna og familiene. Det ble til et miljøskapende fellesrom og et kulturrom for familiene som opplevde trygghet og tilhørighet i gruppen.

Prosjektgjennomføring

Med tanken på metodikk og aktivitetsmål ble prosjektet i stor grad gjennomført som planlagt. Familiebasert musikkterapi som metode ble godt tatt imot av barn og foreldre som i starten gjerne måtte gå gjennom et fokusskifte. Det kunne oppstå et uvant, men velkomment frirom i musikkterapien der plutselig barnas interesser og initiativ skulle vise vei. Avvik fra den opprinnelige planen gjelder rekrutteringen og foreldreveiledningen: Vi rekrutterte 6 istedenfor 12 familier inn i prosjektet som etter dette ikke måtte slutte terapiforløpet etter 10 timer. Det hadde vært frustrerende for familiene som på det tidspunktet kunne se at barna hadde begynt å utforme timene, og samspillet begynte å endre seg. Totalt deltok 20 personer i prosjektet som inkluderer både foreldre, søsken og personale fra avlastningsboliger til barna. Referansegruppen til prosjektet som består av en autistisk kollega, en representant fra autismeforeningen og en musikkterapikollega med erfaring fra familiebasert arbeid var enig i at prosjektet skulle satse på kvalitet istedenfor kvantitet. Foreldreveiledning var planlagt som gruppetilbud. I samråd med referansegruppen bestemte vi imidlertid å invitere foreldre først til individuelle veiledningstimer før de også ble samlet som gruppe.

Resultatvurdering

Det å kunne skape samspill ut fra barnas bevegelser, sensoriske interesser og ulike musikalske uttrykk ga familiene en ny kontekst å være i. En bevegelse, en lyd, en idé som tidligere ikke ble lagt merke til, som var forstyrrende eller meningsløs, kunne bli utgangspunkt for kreativ utfoldelse og samhandling. Det å være til stede her og nå i øyeblikket kunne være utfordrende siden ingen visste hvor veien skulle gå. Men å kunne stå i dette øyeblikket gjorde at det åpnet seg et læringsvindu der vi kunne synliggjøre barnas indre motivasjon, oppdage barnas indre strukturer der vi kunne koregulere samspillet ut fra

de kroppslige rørlene som viste seg. Familiene fant glede, samspill, ro og samhold i timene, men også utenfor ettersom de ble venner. Prosjektets resultater har dermed gått ut over målene vi satte oss for prosjektet som i utgangspunktet fokuserte på samspillet med barna. Det vi så utviklet seg i tillegg, var et fellesskap blant familiene som også ble tatt vare på utenfor musikkterapitimene.

Oppsummering og videre planer

Familiebasert musikkterapi ble tatt opp i Bergen kulturskole sitt subsidiære tilbud til barn i barnehagealder der familier kan jobbe med samspill over et lengre tidsrom. Sammen med professor Wolfgang Schmid jobber prosjektledelsen med utviklingen av en etterutdanning for det pedagogiske personalet i barnehagen. Utdanningen kommer til å være en del av etterutdanningstilbudet til Fakultet for kunst, musikk og design ved UiB og skal overføre kunnskap om hvordan musikk og bevegelse kan brukes i samspill med autistiske barn. Formidling av prosjektet gjennom presentasjoner er planlagt.

Forord

Helseprosjektet *“Å lære ved å være. Musikkterapeutisk samspill med familier med barn med autisme”* ble gjennomført skoleåret 2021/22 ved Bergen kulturskole og i samarbeid med autismeforeningen sitt lokallag i Hordaland. Målet med prosjektet var å utforske og etablere et familiebasert musikkterapi tilbud innenfor kommunal virksomhet som baserer seg på samarbeidende/musikalske læringsprosesser og deltakende meningssskaping. Følgende rapport presenterer utformingen og utviklingen av prosjektet. Musikkterapeutene som står ansvarlig for rapportskrivningen, vil gjerne utrykke en stor takk til alle familiene og støttepersonale til barna som deltok i musikkterapitimene for et vidunderlig samarbeid og spennende utviklingsprosesser som alle bidro til, og alle kunne lære av. Vi takker kollegaene Maren Metell, Mathias Nilsen og Linda Haugland som deltok i referansegruppen til prosjektet for gode diskusjoner og veiledning. Vi takker professor Wolfgang Schmid for å ha vært en viktig samtale- og refleksjonspartner i foreldreveiledningstimene. Vi takker ledelsen i Bergen kulturskole, autismeforeningen sitt lokallag i Hordaland og Stiftelsen Dam for den strukturelle og finansielle støtten vi fikk.

1 Bakgrunn og utforming av prosjektet

Dagens tiltak rettet mot autistiske barn i Norge kan stå i et spenningsfelt der fokuset på trening av sosiale ferdigheter og atferd (NOU, 2020) står i kontrast til de stemmene som ønsker seg mer anerkjennelse for divergente væremåter. Bakgrunnen for prosjektet ligger i forståelsen av autisme som en identitet og sosial kultur, noe som er sterkt etterlyst av autistiske mennesker, nevrodiversitetsbevegelsen og forskere (Kupferstein, 2019; Crompton, 2020; De Jaegher, 2021; Kapp et al., 2019; Davies, 2022; Nilssen, 2022). Musikkterapi er i mange dekaner blitt brukt innenfor autismedfeltet. Effekten av musikkterapien blir oftest målt ved å se om kommunikasjons- og samspillsevner til de autistiske barna blir likere de evnene til den nevrotypiske majoriteten (Geretsegger et al. 2022). Med det kan også musikkterapeuter jobbe innenfor en normaliseringsagenda der de autistiske barna helst skulle prestere i et annet "språk" på slutten av terapien enn det språket de har iboende i seg.

Med dette prosjektet ville vi gjerne sette et kontrapunkt til en slik normaliseringsagenda. Siden musikalsk samhandling ikke har et behov for et normativt uttrykk og kan relateres til ulike væremåter, ser vi muligheten i musikkterapien å la det autistiske barnet *lære ved å være* (Mössler et al, 2022). På denne premisen bygget vi prosjektet og samarbeidet med foreldre, søsken og støttepersoner til barna. Sammen med barna og de voksne rundt dem ønsket vi å bidra til å bygge opp en felles forståelse for sosiale handlinger gjennom musikkterapeutisk samspill. Målet var å gi barna eierskap til prosessen ved å la barnas måte å være på og bruke musikken til å utforme fokuset i samspillet. Barnas interesser og initiativ skulle stå sentralt og vise vei for oss voksne. Barna skulle kunne oppleve at det kan være gøy å være i musikken og å stå i det sammen med andre mennesker. Det er dokumentert at de autistiske barnas opplevelse av lykke påvirker hele familien (McConachie, 2015), og forskningen har vist at familiebaserte tiltak øker livskvaliteten til disse familiene (Thompson, 2017).

For å kunne oppnå disse målene baserte vi musikkterapien på improvisatoriske prinsipper (Nordoff & Robbins, 1983) og deltakende meningssskaping (DeJaegher & Di Paolo, 2007; DeJaegher, 2013). Det var viktig for oss musikkterapeuter å bygge en forståelse for musikk om at musikken ikke først begynner når et barn synger en sang eller spiller på et instrument. Musikken og meningssskaping begynner med barnets bevegelse. Å hoppe på trampolinen kan i like stor grad være et utgangspunkt for en musikalsk lek eller samspill som

ønsket om å spille en melodi på piano. Barnas sensoriske interesser er like betydningsfulle som musikalske ferdigheter på et instrument. Å kunne forstå kroppen som et instrument i seg selv var en viktig holdning i dette prosjektet siden autistiske barn kan ha store behov og interesser for bevegelser og stimmingaktiviteter. Vi vet fra autistiske selv-advokater at disse interessene må ivaretas siden de er en naturlig del av autistiske menneskers samspill med omverdenen, de kan gi ro og konsentrasjon og være en plattform for kreativ utfoldelse (Gottschevski, 2022).

Musikkleker, bevegelsesleker, dans, improvisatorisk samspill, sang eller mer strukturert utvikling av musikalske ferdigheter kunne inngå i timene avhengig av barnas ressurser og behov. De voksne ble invitert til å skape en musikalsk ramme rundt barna som var betryggende samt være støttespillere i barnas musikalske utfoldelse. De skulle anerkjenne barnas kreative idéer, sensoriske interesser og musikalske ferdigheter og hjelpe til å utvikle barnas musikalske idéer videre. Ved å gi plass til barnas utfoldelse skulle det oppstå et pusterom som skulle hjelpe til å utvide samhandlingsrommet. Foreldre skulle bli bedre kjent med deres egne reaksjoner på barnet, hvordan de opplever det relasjonelle samspillet og eventuelt utvikler nye former av samspillet med barnet der musikken kan være en støttespiller.

Prosjektet tilbød både familiebasert musikkterapi og foreldreveiledningstimer der utviklingsprosesser og foreldrenes egne reaksjoner og tanker kunne reflekteres nærmere. Tilbudet foregikk over 30 uker i løpet av ett skoleår der familiene kunne utfolde seg over lang tid og oppleve en musikalsk og sosial utvikling. Musikkterapeutene kunne samle viktige erfaringer ved å ha muligheten til å følge opp familiene over lang tid og kunne få oppleve vesentlige endringsprosesser i løpet av den tiden.

2 Målsetting og målgruppe

Prosjektet har rettet seg mot familier med autistiske barn i alderen 2-8 år. Basert på at det er viktig med tidlig innsats innenfor denne målgruppen, fokuserte prosjektet på barn i barnehagen- og grunnskolealderen. I tillegg til familier med autistiske barn var prosjektet åpen for familier med barn som hadde blitt utredet for “patologisk kravunngåelse” (Pathological Demand Avoidance), men ingen av deltakere falt i denne målgruppen.

Målsetting i prosjektet var å skape relasjonelle opplevelser mellom autistiske barn og de voksne rundt barna i musikkterapien. Glede og trivsel stod sentralt, og barna skulle oppleve selvvirksomhet og eierskap til prosessen. Barnas uttrykk og handlinger ble brukt som referansepunkt for å bygge sosiale handlinger og en felles forståelse for dem. Barna skulle kunne oppleve selvvirksomhet og selvorganisasjon ved at barna fikk vise vei. Sammen med familiemedlemmer og andre støttepersoner til barna brukte vi musikken til å tone oss inn på barnas sensoriske interesser, emosjonelle uttrykk og sosiale handlinger. Gjennom lytting, veiledning i bruk av musikken og refleksjon kunne foreldre utvide sine samspillmuligheter med barnet og utvikle en økt forståelse for barnas og familiens behov og ressurser. Det musikalske samspillet skulle bidra til en økt livskvalitet ved at barn og foreldre kunne oppleve glede, tilhørighet og samhold i og gjennom musikken. Samtidig skulle vi musikkterapeutene gjennom foreldrenes erfaringskunnskap få økt innsikt og kompetanse i å kunne støtte barnet. Gjennom denne kollaborative læringsprosessen prøvde vi å skape en god overføring av kompetanser og erfaringer.

3 Prosjektgjennomføring

Med tanke på metodikk og aktivitetsmål ble prosjektet i stor grad gjennomført som planlagt. Endringer i den opprinnelige planen ble gjort angående rekruttering og rammene til familieveiledning i samråd med referansegruppen til prosjektet. Denne gruppen bestod av en autistisk kollega, en representant fra autismeforeningen og en musikkterapikollega med erfaring fra familiebasert arbeid.

Det er også blitt endringer i personalet, og vi kunne redusere utgiftene til prosjektet gjennom økt frivillig innsats av samarbeidspartnere.

Familiebasert musikkterapi som metodikk: Vi anser bruken av denne metodikken i prosjektet som vellykket. Den ble godt tatt imot av foreldre som i starten gjerne måtte gå gjennom et fokusskifte. Å følge barna istedenfor et terapeutisk opplegg som var planlagt på forhånd av terapeuten, kan ha vært uvant for foreldrene. Også for barna, som alle var kjente med spesialpedagogisk oppfølging, kunne det oppstå et uvant frirom i musikkterapien der deres interesser og initiativ plutselig skulle vise vei (se også resultatdelen).

Rekruttering: Seks familier deltok i prosjektet som hadde med seg følgende personer: 6 autistiske barn, 2 småsøsken, 9 foreldre, 1 voksen storebror og 2 ressurspersoner fra avlastningsbolig til ett av barna.

Opprinnelig hadde vi planlagt å tilby 10 timer per familie, slik at vi kunne rekruttere 12 familier. I samråd med foreldre og referansegruppen til prosjektet la vi den planen til side. Grunnen til det var at energinivået til de første fire barna som ble rekruttert til prosjektet, var veldig høy slik at vi vurderte det som uhensiktsmessig å avslutte terapiforløpet etter 10 timer. Det hadde vært frustrerende for familiene som på det tidspunktet kunne se at barna hadde begynt å utforme timene, samspillet begynte å endre seg og det opprinnelige høye energinivået begynte å minke.

Foreldreveiledning: Foreldreveiledning var planlagt som gruppetilbud, men i samråd med referansegruppen bestemte vi å invitere foreldre først til individuelle veiledningstimer. Det var viktig for oss å kunne tilby foreldre trygge rammer der de kunne dele personlige opplevelser. Etter hvert da også foreldre ble kjent med hverandre, inviterte vi også til gruppesamlinger.

Personalendringer: Solveig K. Brekke jobbet ikke som planlagt i prosjektet ettersom hun gikk ut i morspermisjon høsten 2021. Med Karin Mössler og Pablo Tellez, som ble vikar for S.K.B., hadde prosjektet to faste personer over hele året. I oppstarten vikarierte Mathias Nilsen, som også var med i referansegruppen, noen ganger for P.T.

Budsjett: Professor Wolfgang Schmid som var med som veileder i foreldreveiledningstimene har valgt å ikke fakturere prosjektet for timene han jobbet i prosjektet. Han sa at "*prosjektet var så givende og lærerikt for han selv at han ikke tar seg betalt for det*". Gjennom denne økte frivillige innsatsen ble egenandelen til autismeforeningen redusert med 22.800 kroner.

Avlysninger og Drop out: Familiene som ble rekruttert til prosjektet deltok ut skoleåret. Godt samarbeid og god tillit mellom foreldre og terapeuter ble etablert gjennom den kontinuerlige dialogen om utviklingen av timene. Avlysninger av timer utgjorde en praktisk utfordring i perioder med høyt smittetrykk. Vi valgte da å bruke avlyste timer til en ny familie som hadde muligheten til å steppe inn på kort varsel. Tilbudet var ellers veldig stabilt. Det ble bare avlyst en gang fra terapeutenes side.

4 Resultater

Basert på den nå følgende beskrivelsen av utviklingsprosessen på gruppenivå vil vi gjerne synliggjøre ulike områder der vi har opplevd endring i samspillet mellom deltakere.

4.1 Utviklingsprosess

Å gi rom for og å følge barnas energinivå i en terapitimene var en uvant tilnærming for foreldrene som deltok i prosjektet. Med unntak av ett barn viste alle barna interesse i løping, hopping, klatring og gynging, og fokuset deres kunne skifte veldig fort. Selv om barna hadde ulike interesser, så kan forløpene knyttes til ulike musikalske uttrykksformer som dukket opp hos alle barna. Vi kaller dem for «kroppsmusikk», «instrumentalmusikk» og «samspill». Disse uttrykksformene kunne overlappe, og barna kunne hoppe fra det ene til det andre. Men aktivitetene som knyttes til de ulike uttrykksformene, var mest utpreget i de fasene der en uttrykkningsform stå sentralt:

- ***Kroppsmusikk – vi utforsker kroppen***

De første fire til seks månedene av de ulike terapiprosessene hadde til felles at barna hadde en veldig fysisk tilnærming til rommet og til materialet vi hadde tilgjengelig (musikkinstrumenter, trampoline, elvesteiner, hengekøyer) og viste et raskt skifte av interessene. Barna brukte hele kroppen til å være i musikken og til å lage musikk. Musikken vi laget, var tilpasset barnas sensoriske interesser og bevegelser, spesielt hoppingen, løpingen og gyngingen. Musikkinstrumentene ble sjeldent brukt til å lage musikk, men de utforsket dem på forskjellige måter - de ble brukt til å kjenne på, sitte på, sleike på, rulle med, lage tårn med eller lignende. Barna viste stor interesse i sensoriske opplevelser. Synkroniseringen av barnas bevegelser med musikken framkalte øyeblikk av stor glede for både barn og voksne:

«Den musikken gjør noe inn i. Gjør noe med følelsen. Gjør noe med kroppen. Den er ikke bare for gutten vår. Den musikken er for alle. Vi glemmer tiden når vi synger og gynger Jon i pulsen til musikken. Gutten vår blir veldig glad, og han forstår at han har kontakt. [...] Nå gjør vi det også hjemme. Vi gynger ham sammen med søsteren. Det

*gir oss en felles aktivitet som begge to liker å gjøre i lag. Noe som vi ikke hadde før»
(Foreldrene til Jon¹)*

I denne fasen lot vi voksne oss inspirere av barnas bevegelser. Sammen med foreldre og barn fant vi sanger som kunne matche barnas rytme, intensitet og affektiv dynamikk i bevegelsen. Det kunne være sanger barnet kunne fra barnehagen/skolen, eller sanger som foreldrene hadde med seg fra deres egen kultur. Vi fulgte i veldig stor grad barnas ønsker og instruksjoner når de tydelig ga beskjed om hvordan de ville at musikken eller bevegelsene og uttrykket til de voksne skulle være:

«Du kan gjøre det, men du kommer til å bli trøtt», sa moren med et lurt smil. Jeg gjorde det likevel – gutten hennes tok meg i hånden, og vi løp gjennom rommet mens den andre terapeuten laget musikk til oss. Fatos smilte, og vi løp i mange terapitimer framover.

At vi voksne tillot oss å bevege oss i takt med barna, handlet om at vi skulle lære oss barnas språk. Siden ingen av barna hadde mye verbalspråk, ble mye kommunisert via kroppen. Ved å være nysgjerrig og vise interesse for barnas uttrykk, bygget vi tillit og forståelse. Barna skulle være trygge på at vi var interesserte i deres måte å tilnærme seg verden rundt dem. De skulle kunne oppleve at det var gøy å være sammen med andre mennesker og se nytte i det for dem selv. Det som kunne skje med oss terapeuter i slike øyeblikk av innlevelse i barnas verden, var at også vi fikk oppleve glede og utfoldelse:

*“Jeg kjente meg som en vill hest i prærien mens jeg løpte rundt med Fatos. Jeg kjente meg fri og meg selv mens vi løpte til Pablo sin musikk. Og så smilte vi begge to.”
(opplevelse til Karin, musikkterapeuten)*

I slike øyeblikk utviklet seg en felles forståelse for handlinger i det at vi gjorde ting sammen. Vi gikk inn i en kollaborativ læringsprosess ved at vi beveget oss i takt til musikken og tilpasset oss til rommets utforming. Alt skjedde lenge i et høyt tempo, og timene kjentes ut som treningsøkter, spesielt for de voksne. Men det vi så kom ut av det, var at «kroppsmusikken» motiverte barna til å oppsøke nærvær for å kunne utforske sensoriske interesser og bevegelser. «Kroppsmusikken» fremkalte latter, glede og ro. Foreldrene kunne legge til side bekymringer om at barnet ikke kommer til å lære noe fordi vi «bare» løp rundt i

¹alle navn til barna er endret.

timen siden de fikk oppleve barn som utforsket, oppsøkte nærvær, strålte av glede og slappet mer og mer av.

- ***Instrumentalmusikk – vi utforsker instrumenter***

For hvert barn kunne vi observere øyeblikket der de skiftet måten å bruke musikkinstrumenter. Der de tidligere brukte instrumenter til å kjenne på vibrasjoner, sitte på, sleike på, rulle med, lage tårn, begynte barna nå å lage musikk med instrumentene. Når vi ser på terapiprosessene i etterkant, utgjør dette øyeblikket et endringsmoment i hele prosessen. Fra det øyeblikket barna begynte å spille på musikkinstrumenter, skjedde det oftere og oftere at barna oppsøkte instrumentene på den måten. For de fleste barna skjedde det etter tre til fire måneder fra terapistart at de oppdaget musikkinstrumenter som lydkilde de selv kunne styre. Det som skjedde, var at barna gikk for eksempel til den som spilte gitar og prøvde å slå over strengene selv. Vi hadde også med oss en kroppstambura – et strengeinstrument som er enkelt å spille på for alle – som ofte ble det første instrumentet barna spilte på. Kroppstamburaen gir mye resonans og vibrasjonserfaringer og var dermed kanskje ekstra interessant for barna å utforske nærmere. Samtidig var gitaren og kroppstamburaen de to instrumentene vi terapeutene og foreldre spilte mest på, slik at det også kan ha påvirket barnas valg.

Henning satt i hengekøyen. Han ville bli gynet til rock'n roll fiskeboll. Etter en stund med gynging og synging sprang han ut av hengekøyen, satte seg ned og spilte litt på tamburaen. Faren og jeg fortsatte å synge rock'n roll fiskeboll for å skape en kontinuitet og en overgang i aktivitetene.

Slike fokusskift ble typiske i løpet av de ulike terapiprosessene etter mange timer med synkronisert lyd og bevegelse. Barna hoppet nærmest ut av bevegelsen for så å sitte rolig på gulvet, klare til å utforske lyden til et instrument. Først kort og så kunne disse øyeblikkene bli lengre i tid. Det kunne også være at barna falt helt til ro i hengekøyen etter mange timer med energisk lekning som da markerte en endring i måten vi kunne være sammen på framover.

Gio ble helt rolig i hengekøyen. "Han slapper av", sier moren. «Når han koser seg, så blir jeg glad jeg også. Jeg kan også slappe av.»

Når barnas energinivå minket, ble det mer plass til foreldre. Når vi kunne sitte sammen, begynte foreldre å fortelle. Det ble plass til dem og deres temaer. Det at det ble plass til foreldre, som ellers stod i en travel hverdag med masse logistikk og oppgaver, ble en viktig erkjennelse i prosessen. Vi skjønnte at tilbudet vårt ikke bare handlet om samspillet mellom barn og foreldre. Det handlet ikke bare om at barnas interesser trengs å ivaretas. Det handlet også om at foreldre kunne finne en plass for seg selv.

- ***Grppesamspill: vi utforsker et musikalsk fellesskap***

Etter cirka et halvt år begynte vi å danne en gruppe med først 2, og deretter 3 familier. Det kjentes ut som om det var på tide: foreldrene, som hadde også begynt å møte hverandre utenfor terapirommet, begynte å etterlyse samspill med andre, barna viste i større grad interesse til å spille på instrumenter, og vi terapeuter kjente at lysten til å lage musikk med instrumenter ble sterkere. Samtidig har de energirike timene med mye bevegelse blitt mindre, og vi begynte å sitte mer på gulvet. Der begynte vi å gjenskape kjente og nye sanger. Barna spilte på instrumenter og fulgte med på sangenes utforming og regler. Vi ble til et "pling-plong-orkester" der alle fikk spille og synge.

Vi sang "pling-plong-orkester" (Vik, 2017) i flere omganger, og når jeg trodde at vi var ferdige med sangen, begynte Fatos å begynne å synge sangen på nytt. Han plukket opp melodien veldig fort og spilte på instrumentet sitt sammen med de andre på refrenget. «Noe» hadde forandret seg. Moren til Fatos sa: «Det kunne vi ikke har gjort om høsten.»

Kroppene våre har slått seg mer til ro. Vi løper, gynger, hopper mye mindre, vi sitter lengre med en aktivitet før vi skifter fokus. Også med de barna som ikke enda var med i gruppen, kunne vi observere at utviklingen gikk samme vei. Foreldrene rapporterer tilbake at barna er blitt roligere og mer fokusert utenfor terapirommet:

Når han nå ser på Youtube hjemme, så ser han faktisk på videoene. Før hoppet han bare fra det ene til det andre (Mor til Fatos)

Idéene til de voksne og det vi hadde lyst til å gjøre – «i dag skal vi lære oss en ny sang» - ble tatt imot av barna uten at de voksne trengte å hjelpe barna inn i aktiviteten. Den gjensidige nysgjerrigheten som vi prøvde å etablere, og som var veldig kroppslig i starten, flyttet seg nå

i større grad til det instrumentale, musikalske uttrykket. Både barn og voksne viste interesse i og gleden av å være en del av et musikalsk fellesskap:

Så spilte vi "Her er tromma (bang)" (Fjelde, 2017) - mer improvisert enn slik som det står i notene. Moren til Anton slapp seg litt løs og improviserte med stemmen. noe som ble veldig fint. Hun forteller at hun har sunget før, men at Anton alltid holder henne for munnen når hun begynner å synge. Det gjorde han ikke her. Han satt med ryggen til oss og spilte med på kroppstamburaen. Etter timen sa moren til Anton: "Dette her er også terapi for meg. Jeg kan ikke flytende norsk og kan kjenne meg utenfor i samfunnet. Men her blant dere kjenner jeg meg lik."

Tilfeldigheten gjorde at alle deltakerne i prosjektet, med unntak av en familie og musikkterapeutene selv, hadde en innvandrerbakgrunn. Det musikalske fellesskapet som ikke trenger ett språk og innvandrerbakgrunnen som ble en likhetstrekk for gruppen, skapte en integrerende arena. Vi følte at gruppen ble til et hjem.

4.2. Effekter – nye "rom" oppstår

Ved å følge utviklingsprosessene i prosjektet ser vi at familiebasert musikkterapi har følgende potensiale:

- Etablering av et puste-rom: I familiebasert musikkterapi gir vi rom til barnas rørsler. Barna kan vise hva som er inne i dem, og hvordan de tilnærmer seg verden. De voksne er oppfordret til å være åpne og nysgjerrige. De skal tre litt tilbake med sine egne oppfatninger om hvordan samspillet med omverdenen eller andre mennesker «skal» være. Samtidig går de inn med hele kroppen i barnas rørsler. Å følge barnas tempo i denne fasen kan være intenst og kan kjennes ut som treningsøkter. Men å følge barnas tempo kan skape ro for barnet og de voksne rundt det siden barnet ikke må kjenne på et press om å være roligere, å være mer tilpasset, å være annerledes enn det det er akkurat der og da. Barna får vist seg, og de voksne får oppleve barnet på en annen måte ved at de ser at toleransen for barnets rørsler skaper et organisk samspill i lekene som oppstår derifra. Foreldrene pleier å være veldig erfarne i å trene barna i kommunikasjon og samspill, men her oppstår samspill som effekt av å ivareta de kroppslige og sensoriske interessene til barna. Det virker som denne enaktive (enactment er teorien om at kognisjon utvikler seg gjennom samspillet med omverdenen) tilnærmingen til læring skaper et pusterom der både de voksne og barna kan

slappe litt mer av (DeJaegher, 2021). Fra forskningen vet vi at læringsvinduet er størst i en tilstand av god koregulering (Nordanger & Braarud, 2017)

- **Etablering av et handlings-rom:** Når vi ser at både barna og de voksne har litt mer plass for seg selv, utvider seg handlingsrommet. Barna får vist mer av det de kan, og de voksne får tid å fortelle om seg selv. I denne perioden av familiebasert musikkterapi opplevde vi en prosess der vi gikk fra sansing (hvordan kjennes verden ut for deg her og nå?) til utforskning (hvordan spiller man dette instrumentet?) til felles utforming av musikk (hvordan spiller vi denne nye sangen i fellesskap?).

- **Etablering av et felles-rom:** Familiebasert musikkterapi skapte et rom for foreldre som også ble venner. Foreldrene kunne dele sine erfaringer med å være foreldre til et autistisk barn og samtidig kjenne på at de var mer enn bare foreldre noe som de merket at det var viktig å ta vare på. Vi opplevde en miljøskapende effekt, og at foreldre opplevde tilhørighet gjennom å være sammen i denne gruppen.

- **Etablering av et kultur-rom:** Familiebasert musikkterapi åpnet opp for å bli kjent med en annen tilnærming til autisme. Foreldrene rapporterte at de måtte gå noen runder med seg selv etter de første musikkterapitimene. De så at barnet likte veldig godt å være i musikkterapitimene, men samtidig var timene så annerledes enn det de var vant med. Ingen andre steder hadde disse barna lov til for eksempel å hoppe og løpe så mye. At ingen foreldre bestemte seg for å slutte på grunn av det, viser at vi kunne etablere en god dialog med foreldrene om hvorfor vi gjorde ting annerledes. Foreldrene begynte å se nytten i det og begynte også å endre ting for seg selv, være mindre redde for å gå inn i barnets sensoriske verden og bygge samspillet fra kroppens vidunderlige krumspring. Starten av musikkterapien kunne være et kultursjokk i et miljø der adferdsbaserte tiltak kan dominere hverdagen til disse barna og familiene. Men større enn «kultursjokket» ble den nye kulturforståelsen som åpnet seg for familiene.

Prosjektets resultater har i grunnen gått ut over målene vi satte oss for prosjektet. Målene konsentrerte seg i utgangspunktet rundt samspillet med barna. Det vi så som utviklet seg i tillegg var et pusterom for foreldrene, et fellesskap blant familiene, et miljø som utviklet seg og som også ble tatt vare på utenfor musikkterapitimene.

5 Oppsummering og veien videre

Det å kunne skape samspill ut fra barnas bevegelser, sensoriske interesser, og ulike musikalske uttrykk ga familiene en ny kontekst til å være i. En bevegelse, en lyd, en idé som tidligere ikke ble lagt merke til, som var forstyrrende eller meningsløs, kunne bli utgangspunkt for kreativ utfoldelse og samhandling. Det å være til stede her og nå i øyeblikket bydde på en utfordring siden ingen visste hvor hen veien skulle gå. Men å kunne stå i dette øyeblikket gjordet at et læringsvindu åpnet seg der vi kunne synliggjøre barnas indre motivasjon, oppdage barnas indre strukturer og der vi kunne koregulere samspillet ut fra de kroppslige rørlene som viste seg. Familiene fant glede, samspill, ro og samhold i timene men også utenfor ettersom de ble venner.

Basert på den positive utformingen og utviklingen av prosjektet, har Bergen kulturskole tatt opp familiebasert musikkterapi som et nytt tilbud: «Familiemusikk». Det betyr at det nå finnes et unikt kommunalt og subsidiært tilbud til disse familiene der en kan jobbe med samspill over et lengre tidsrom. Samtidig fortsetter autismeforeningen sitt lokallag i Hordaland samarbeidet med kulturskolen. Dermed kan familiegruppen som etablerte seg i løpet av prosjektet fortsette, og nye familier kan få nytte av den.

Sammen med professor Wolfgang Schmid, som var konsulent i prosjektet, er vi også på vei til å utvikle «*a:move – autisme, musikk, og bevegelse*», en etterutdanning for det pedagogiske og spesialpedagogiske personalet i barnehagen. Videreutdanningen som kommer til å være en del av etterutdanningstilbudet til Fakultet for kunst, musikk og design ved Universitetet i Bergen baserer seg på tidligere forskningsresultater (Mössler et al., 2019; Mössler et al. 2020; Mössler et al., 2022) og de presenterte prosjektresultatene og skal overføre kunnskap og håndverk om hvordan musikk og bevegelse kan brukes i samspill med autistiske barn.

Resultatene av prosjektet skal presenteres på en nasjonal musikkterapikonferanse høsten 2022 og innenfor kurstilbudet til autismeforeningen sitt lokallag i Hordaland.

6 Referanser

- Crompton, C. J., Ropar, D., Evans-Williams, C. V., Flynn, E. G., & Fletcher-Watson, S. (2020). Autistic peer-to-peer information transfer is highly effective. *Autism*, 24(7), 1704-1712. <https://doi.org/s10.1177/1362361320919286>
- Davies, H. (2022). Autism is a way of being: An "insider perspective" on neurodiversity, music therapy and social justice. *British Journal of Music Therapy*, 1, 16–26. <https://doi.org/https://doi.org/10.1177/13594575221090182>
- De Jaegher, H., & Di Paolo, E. (2007). Participatory sense-making. An enactive approach to social cognition. *Phenomenology and the Cognitive Sciences*, 6, 485-507. <https://doi.org/https://doi.org/10.1007/s11097-007-9076-9>
- De Jaegher, H. (2013). Embodiment and sense-making in autism. *Frontiers in Integrative Neuroscience*, 7, 1-19. doi:10.3389/fnint.2013.00015
- De Jaegher, H. (2021). Seeing and inviting participation in autistic interactions. *Transcultural Psychiatry*. <https://doi.org/10.1177/13634615211009627>
- Fjelde, G. S., (2017). Her er tromma (Bang). In G. S. Fjelde, A-L. M. V. Vik (Red.), *PLAY. Aktiviteter og sanger > til lek, samspill og overganger* (p. 20). Stavanger.
- Geretsegger, M., Fusar-Poli, L., Elephant, C., Mössler, K. A., Vitale, G., & Gold, C. (2022). Music therapy for autistic people. *Cochrane Database of Systematic Reviews*(5). <https://doi.org/10.1002/14651858.CD004381.pub4>
- Gottschewski, K. (2019, 26 - 30th June). *Autism in a cultural perspective and the importance of "neuro-cultural" awareness in music therapy*. Fields of Resonance: 11th European Music Therapy Conference, Aalborg, Denmark.
- Kapp, S. K., Steward, R., Crane, L., Elliott, D., Elphick, C., Pellicano, E., & Russell, G. (2019, 2019/10/01). 'People should be allowed to do what they like': Autistic adults' views and experiences of stimming. *Autism*, 23(7), 1782-1792. <https://doi.org/10.1177/1362361319829628>
- Kupferstein, H. (2019), "Why caregivers discontinue applied behavior analysis (ABA) and choose communication-based autism interventions", *Advances in Autism*, Vol. 6 No. 1, pp. 72-80. <https://doi.org/10.1108/AIA-02-2019-0004>
- McConachie, H., Parr, J. R., Glod, M., Hanratty, J., Livingstone, N., Oono, I. P., . . . Williams, K. (2015). Systematic review of tools to measure outcomes for young children with autism spectrum disorder. *Health Technol Assess*, 19(41), 1-506. doi:10.3310/hta19410
- Milton, D. (2017). Difference versus Disability: implications of characterisation of autism for education and support. In R. Jordan (Red.), *Handbook of Autism and Education*. London, UK: SAGE.
- Mössler, K., Gold, C., Assmus, J., Schumacher, K., Calvet, C., Reimer, S., Iversen, G., & Schmid, W. (2019). The therapeutic relationship as predictor of change in music therapy with young children with autism spectrum disorder. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 49(7), 2795-2809. <https://doi.org/10.1007/s10803-017-3306-y>

- Mössler, K., Schmid, W., Assmus, J., Fusar-Poli, L., & Gold, C. (2020). Attunement in music therapy for young children with autism: Revisiting qualities of relationship as mechanisms of change. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 50(11), 3921-3934. <https://doi.org/10.1007/s10803-020-04448-w>
- Mössler, K., Halstead, J., Metell, M., Gottschewski, K., & Schmid, W. (2022). Pathologising Lego: Exploring the co-creation of space for attunement dynamics between an autistic child and a non-autistic music therapist. *Submitted for publication*.
- Nilssen, M. (2022). *"It is with others I feel most alone". A qualitative study on health promoting communities for autistics* [University of Bergen]. Bergen.
- Nordanger, D. Ø., & Braarud, H. C. (2017). *Utviklingstraumer. Regulering som nøkkelbegrep i en ny traumepyskologi*. Fagbokforlaget.
- Nordoff, P. And Robbins, C. (1983) *Music Therapy in Special Education*. 2nd edition. Barcelona Publishers LLC.
- NOU (2020). Tjenester til personer med autismespekterforstyrrelser og til personer med Tourettes syndrom. Helse- og omsorgsdepartementet.
- Thompson, G. A. (2017). Long-term perspectives of family quality of life following music therapy with young children on the autism spectrum: a phenomenological study. *Journal of Music Therapy*, 54(4), 432-459. doi:10.1093/jmt/thx013.
- Vik, A-L. M. V. (2017). Pling-Plong-Orkester. In G. S. Fjelde, A-L. M. V. Vik (Red.), *PLAY. Aktiviteter og sanger > til lek, samspill og overganger* (p. 23). Stavanger.